

Preko puta nalazi se pandan ovoj ikoni, u jednakom okviru, posvećena Sv. Jovanu Preteči. Na njoj je svetitelj pretstavljen u sredini, u duboreznom okviru, a oko njega opet scene iz njegovog života, dole friz pod zajedničkom arkadom. Jedna i druga ikona, koje su bez sumnje nastale pod uticajem raskošnih baroknih, takozvanih »zlatnih oltara«, natpisom su datirane: prva g. 1681, druga g. 1714.

Sem ovih ikona ima još ceo red zanimljivih produkta kasnoga ikonopisa u ikonostasu i u crkvi. Naročito treba pomenuti ikona Sv. Luke, koji slika Bogorodicu, a oko njega su poređane scene iz njegova života u većem broju, nego što su poznate starijoj ikonoografiji. Tu se na jednoj sceni pojavljuje lik moračke crkve, sa malenom varijacijom. Ikona je slikana g. 1673. Dve godine stariji je njen pandan u ikonostasu, posvećen Sv. Arhanđelu Mihajlu. A u južnom kraku transepta visi ikona sa životom Bogorodici, koja ima još više podataka, nego

ostale. Osim priložnika — писа [!] духовник Эфтимие Морачанин — saznajemo i ime slikara — зограф Димитрије Даскал — i duboresca, koji je izradio okvir: раб Гаврило.

Pored toga, što su ove ikone interesantne kao tipovi i kao produkti jednog doba, o kome naša istorija umetnosti do sada nije mnogo pisala, želeo sam da upozorim na njih iz još jednoga razloga. Njihovi natpisi dokazuju neosporno, da su one domaći radovi a neke čak lokalnoga izvora iz vremena, koje nije ostavilo veći broj spomenika sličnoga kvaliteta ni jednake umetničke i zanatske kulture. U Morači, u zatišju jednog usamljenog manastira, pod uticajem dvaju kultura, umetnička aktivnost davala je na prelazu iz XVII u XVIII. stoleće još značajne radove jednog karakterističnog stila i tako produžila neimarsku i slikarsku tradiciju, koja je stvorila i starije moračke znamenitosti.

Dr. France Mesesnel.

EKSPLOZIJA BARUTANE U KOTORU GODINE 1730.

Iz jednog talijanskog izvješća, koje se nalazi u Gradskom Muzeju u Šibeniku.)

Među tragičnim i strašnim slučajevima, koji su vrijedni trajnog spominjanja, spada i noć 29. lipnja 1730., kad se Bogu svidjelo, da gromom pohodi grad Kotor. Ta je noć postala još mračnijom radi mrkih oblaka osvijetljenih čestim sijevanjem te »boš« strašne grmljavine i povodnja od kiše. Oko tri sata puče grom i udari u brdo nad gradom, baš u mjesto, gdje je bilo jedno spremište puščanog praha i to oko sto barila. Od tog žalosnog slučaja u tren se našao grad pod bičem ogromne vatre, a kamenje kao tuča stade mlatiti u žestokom letu.

Odmah se čulo, kako se razlamaju i razotkriju crkve, samostani, državna hraništa, a ponajviše kuće, koje su stale na brdu, porušene strašnijom nesrećom. Druge su ostale tako, da im prijeti propast. Čulo se je, kako se mrve balkoni, razbijaju i rastvaraju vrata, koja su i s trima kračunima dobro bila osigurana, da zatvaraju stanove. Svi stanovnici bijahu obuzeti tužnom mišlju o smrti. Kažu, da je bilo trideset mrtvih a ranjenih dvijesto, ali je svak bio obuzet strahom i iznemogao gledajući strašan prizor tolike nesreće. Pače i neki grobovi bijahu otvoreni, tako da je pogled na mrtvace učinio pozorište još crnijim i odvratnijim. Uzdisaji, vapaji, suze i krika bio je jezik one noći. Nije bilo utjehe ni pomoći, ni od rodbine ni od prijatelja, jer je sve stigla opća nesreća.

Nije bilo zaklona, gdje bi se čeljad obranila od navrle kiše, koja je pljuskala još i sutra cio dan. Ona je svalila nevolju na nevolju i pokvarila je pokućstvo, da se nije dalo popraviti. Tako je grad postao pozorištem tolikih nesreća. Ipak je imao osobiti razlog, da se utječe Božjem milosrđu, jer se smatralo čudom, što vatra nije jednako dohvatila drugo skladište, ne mnogo daleko od prvoga a puno praha u još većoj količini. Pače tu su bila rastvorena vrata, krov je odletio u zrak i zidovi oštećeni. Radilo se o neizbježivoj propasti i materijal bio bi doista služio za grobni pokrov gradu.

Slučajno se nalazio u Kotoru preuzvišeni gosp. Sebastijan Vedramin, generalni prokuratur. Njega je stigla nevolja kao i druge, jer je kuća gdje je boravio bila osobito izložena. Iako se na nj materijal sasuo, skočio je brzo iz postelje, pa je narod oduševio svojim govorom i primjerom. Pošao je s drugima iz svoje pratnje, da se osvjedoči o događaju. Obašao je javne zidove, shraništa, komoru i dijelove grada, gdje su straže stražile. Zatim se uputio k crkvama i samostanima i k drugim mjestima, gdje se tražila pomoć, e da spriječi svaki metež, naređujući potrebitu pomnju, da se spasavaju čeljad i stvari od silne kiše i pogibelji, koje se mogu naći po putima natrpanim materijalom, gdje od časa do časa pada kamenje od uzdrmanih zidova, crijepovi s krovova i rasklimana drva. Tako je bio zaposlen do

svanuća. Svakome je zajamčio slobodu time, što je učinio da vojnici neprestano prolaze gradom. Zato ga je puk, kad se zahvaljivalo Bogu, blagosivao, što se spasio na osobiti način od velikog kamena, koji mu je pao baš u sobu, gdje je spavao i prijetio mu smrću. To mu je bilo na utjehu za njegovu uzornu karitativnost. Da udovolji svom pobožnom čuvstvu uredio je, da u katedrali bude izložen presveti Sakrament za tri dana, gdje je dolazio on i državni predstavnici kao i mnoštvo naroda. Zahvaljivahu Bo-

gu, što su uopće sačuvani i moljahu postojanim molitvama, da se umiri srdžba Božja.

Trajaće mnogo godina uspomena na ovaj užasan prizor, pogotovo kad se uzme u obzir, da je propao grad dolične vanjštine i s razmjernim brojem pučanstva, koje je postalo bjegunačko, bez zaklona, usred skrajne bijede.

Nedokučivi su sudovi Božji i treba da im se smrtni ljudi uvijek prilagode.

Krsto Stošić

BARON TAUFFERER I FRANCUSKO-HRVATSKA LEGIJA g. 1795.

Bečki državni arhivi prepuni su bogate građe za proučavanje historije Srednje Europe. U njima se nalaze zaboravljena akta, zapisci, korespondencije, u kojima je opisana sudbina naroda bivše Dunavske monarhije. Jedan dio iz tih historijskih uspomena objelodanjen je u djelima većinom stranih učenjaka. Pod naslagama prašine leži međutim još uvijek mnogo historijskoga blaga, koje je Austro-Ugarska brižljivo čuvala kao vrlo povjerljive spise, pa je istom Republika pustila ove požutjele pergamente i folija u javnost.

Osobito bogata je sadržajem pismohrana Kriegs-Archiva, koji je smješten u nekadašnjoj »Samostanskoj kasarni«. Ovdje je savjesno sačuvana povijest od preko pet stoljeća. Jednostavni ormari u stereotipnom slogu tadašnjeg erara ukrašeni su poprsjima čuvenih carskih vojskovođa, koja kao da mrko promatraju rijetke prolaznike. Na jednom ormaru stoji, što više, i poprsje Jelačića bana.

Sada se marljivo istražuju svi oni dokumenti, koji se odnose na revolucionarne pokrete naroda nestale habsburške monarhije, historici traže dublje uzroke propasti carstva. Njima ne dostaje fakt, koji je pokrenuo novo doba i preobrazio lice stare Europe.

Dvorski savjetnik na radu u tom arhivu g. S. upozorio me je jednom prilikom na neke zapisnike nekada svemoćnog Dvorskog vijeća (Hofkriegsrat), u kojima navodno imade bilježaka o nekoj revoluciji u Hrvatskoj i ostalim južnoslavenskim zemljama, koje su u početku Francuske revolucije bile pod habsburškim žezlom.

Susretljivošću gospode iz arkiva — ta je susretljivost za naše prilike vrlo značajna — dobio sam u ruke građu za biografiju nekog barona Taufferera, koji je bio pokretač te pomenute »revolucije« i koji je krajem XVIII. stoljeća zadavao carskim vlastima velikih briga. Za nas je osoba ovog čovjeka

zato interesantna, jer su se njegovi podvizi odigrali većim dijelom u našim krajevima i jer je u Hrvatskoj imao veza sa poznatim porodicama hrvatskog plemstva.

Baron Taufferer bio je porijeklom iz Kranjske. Ova familija uselila se je iz Tirolske, a godine 1497. polučila indigenat u Kranjskoj. Nadvojvoda Karlo Štajerski potvrdio je Taufferere poveljom godine 1575., vitezovima, a godine 1687. dobili su baronsku čast sa predikatom od Weixlbacha. Muški članovi ove porodice stajali su u carskoj službi i obnašali visoke položaje u upravi, vojsci i crkvi. Još početkom prošlog stoljeća spominju se u Ljubljani baroni Ivan Nepomuk kao kanonik i Alojzije kao okružni pretstojnik ljubljanski. Sa Mavrom izumre godine 1861. ovaj rod.

Pomenuti buntovnik rodio se je uoči Badnje večeri godine 1750. u Ljubljani, gdje mu je otac bio visoki upravni funkcionar. Na krstu je dobio ime Siegfried-Heribert. Djetinstvo sproveo je kod kuće brižljivo i strogo odgojen u duhu tadašnjeg plemstva. Kasnije posla ga otac u »Collegium Theresianum« u Beč, gdje mu je bio kuratorom čuveni kardinal graf Migazzi, a profesori članovi isusovačkog reda. Mladi se pitomac pokazao neobično nadaren, pa je bio jedan od najboljih djaka. Car Josef II. upozna prigodom svojih ličnih inspekcija tog zavoda mladog Taufferera i njegove osebujne vrline, pa ga je u kasnijim godinama svakom prigodom potpomaćao svojim zagovorom.

Godine 1769. stupa jedva devetnajstogodišnji mladić kao kadet u pukovniju grafa Palffy-ja br. 53. Završio je kolegij sa odličnim uspjehom, a govorio je i pisao besprekorno njemački, slovenački, hrvatski, talijanski, latinski, francuski i engleski. Dvije godine kasnije premjestiše ga na vlastitu molbu 1. banskoj pukovniji br. 10 u Glinu, u kojoj je nekoliko decenija kasnije bio pukovnikom potonji ban Jelačić. Godine 1773. bude dodijeljen 2. banskoj pukovniji br. 11,